

Dr hab. Jolanta Latkowska
Instytut Języka Angielskiego
Uniwersytet Śląski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Krężlewicz pt. 'The Development of a Culture Module in the ESP Framework. A Study of Tertiary-level Military English Courses in Poland' napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Romualda Gozdawy-Gołębiowskiego

Rozprawa doktorska mgr Agnieszki Krężlewicz podejmuje temat tworzenia modułu kulturowego dla potrzeb nauczania specjalistycznego języka angielskiego w wyższych szkołach wojskowych w Polsce. Zagadnienie to nabiera istotnego znaczenia w kontekście zaangażowania Polski w działania międzynarodowych struktur wojskowych, w szczególności tych podejmowanych w rejonach odległych geograficznie i kulturowo. Praca składa się z ośmiu rozdziałów obejmujących 238 stron tekstu, dziewięciu załączników zawierających narzędzia badawcze w porządku chronologicznym ich tworzenia oraz pięć przykładowych transkrypcji wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami badanych populacji. Ponadto w jej skład wchodzi streszczenie w języku polskim, umieszczone dość nietypowo na początku pracy, spis treści, wstęp, spis wykresów, spis tabel oraz bibliografia licząca 183 pozycje.

Pierwszych pięć rozdziałów pracy stanowi tło teoretyczne projektu, za pośrednictwem którego Doktorantka szeroko przedstawia charakterystykę nauczania języka angielskiego dla celów specjalistycznych (Rozdział 1), konstrukcję programu nauczania oraz analizę potrzeb jako mechanizm kierujący doбором nauczanych treści (Rozdział 2). Rozdział 3 wprowadza pojęcie, a właściwie pojęcia kultury, podkreślając ich głębię oraz wielowymiarowość. Na główny plan w dyskusji wysuwa się pojmowanie kultury jako procesu uczenia się i adaptacji w oparciu o interakcje ze światem zewnętrznym i ich twórczą interpretację, czyli tworzenie znaczenia. Autorka podkreśla konieczność integracji kultury z językiem. W rezultacie rozróżnia pomiędzy składnikowym wymiarem kultury (ang. content dimension of culture), obejmującym wiedzę o sztuce, historii, zwyczajach, stylu życia, wartościach i przekonaniach, a tzw. językokulturą (ang. languaculture), czyli zbiorze kompetencji językowo-społecznych umożliwiających efektywną i zwyczajowo poprawną komunikację w obrębie określonej społeczności. Należy podkreślić zbieżność koncepcyjną językokultury z ewoluującym

pojęciem kompetencji komunikacyjnej i interkulturowej. Składnikowy wymiar kultury oraz językokultura stanowią podstawę referencyjną dla przeprowadzonych przez Doktorantkę badań kwestionariuszowych. Rozdział 4 przedstawia specyfikę dydaktyki języka angielskiego jako obcego w kontekście uczelni wojskowych poprzez omówienie, między innymi, obowiązujących rygorów egzaminacyjnych, stosowanych podręczników i procedur dydaktycznych. W Rozdziale 5 Autorka przedstawia propozycje konstrukcji oraz zawartości modułu kulturowego dla szkół oficerskich, rozwijając wątek kultury wojskowej. Dodam, że poruszana w części teoretycznej rozprawy tematyka została starannie i wnikliwie opracowana w oparciu o bogaty materiał źródłowy i dobrą, insiderską znajomości środowiska. Fakt ten potwierdza wysokie kompetencje Autorki.

Drugą, równie szeroką, część rozprawy stanowi opis przeprowadzonego projektu badawczego. Jego nadrzędnym celem jest dostosowanie nauczanych treści i sprawności, zarówno językowych jak i kulturowo-społecznych, do potrzeb funkcjonującego w NATO i Unii Europejskiej Wojska Polskiego (WP). Punktem odniesienia jest percepcja tychże potrzeb przez tzw. strony zainteresowane, a więc odpowiedzialnych za proces dydaktyczny nauczycieli języka angielskiego, uczących się zawodu podchorążych oraz czynnych zawodowo oficerów WP. Kolejnym, lecz w żadnej mierze podrzędnym, wątkiem jest diagnoza komponentu kulturowego w aktualnych programach nauczania języka angielskiego w szkołach wojskowych.

Pod względem metodologicznym, projekt łączy analizę potrzeb z badaniem w działaniu (Rozdział 6). W związku z tym obejmuje trzy cykle badawcze, począwszy od diagnozy kwestionariusza zapożyczonego z publikacji Ildiko Lazara (2000), poprzez analizę jego zmodyfikowanej postaci (Rozdział 7), skończywszy na implementacji wersji ostatecznej, uwzględniającej specyfikę reprezentowanych przez respondentów populacji oraz wojskowy charakter uczelni (Rozdział 8). Na każdym etapie Autorka starannie omawia uzyskane dane i przejrzystość uzasadnia decyzje wprowadzenia zmian i korekt. Równoległym źródłem informacji jest wywiad kwestionariuszowy, nazwany w rozprawie wywiadem częściowo ustrukturyzowanym (ang. semi-structured interview), ze względu na bardziej swobodny przebieg oraz możliwość wypowiedzi i komentarzy pod adresem udzielonych w kwestionariuszu odpowiedzi.

Natomiast w odniesieniu do sposobu analizy i gromadzenia danych, badanie przyjmuje popularną obecnie orientację hybrydową, łączącą elementy jakościowe z

ilościowymi. Do tych pierwszych zaliczyć należy zaangażowanie badacza-wykładowcy wyższej szkoły wojskowej w analizę problemu, jakim są potrzeby edukacyjne podchorążych w zakresie kultury obcej, w jego naturalnym kontekście, a więc niejako od środka. Kolejnym elementem jakościowym jest użycie wywiadu, którego przebieg, jak wskazują zamieszczone w załącznikach transkrypcje, był dość swobodny i twórczy. Dzięki temu zebrane dane rzetelnie odzwierciedlają specyfikę środowiska, czego przykładem może być zamieszczona w Załączniku 3, na stronie 272, wypowiedź na temat obowiązującego w szkołach oficerskich regulaminu, którą pozwałam sobie zacytować: „powinni wiedzieć, że [...] od nas oficerów wymaga się więcej. A jak nie chcesz, to zdejmij mundur i do widzenia”. Zdecydowanym atutem jest również triangulacja danych, polegająca na uwzględnieniu stanowisk trzech odrębnych lecz związanych z przedmiotem badań populacji, oraz triangulacja przestrzenna. W przypadku tej ostatniej, dane zbierane są w odrębnych lokalizacjach.

Orientację ilościową reprezentują przede wszystkim zastosowane narzędzia badawcze, a więc kwestionariusze, również te użyte w wywiadach, obejmujące pytania zamknięte oparte na kilkustopniowej skali pomiarowej. Wykorzystane do ich interpretacji procedury statystyki opisowej i inferencyjnej obiektywizują poglądy wyrażone przez poszczególne grupy uczestników, różnicując je pod kątem intensywności i podobieństwa. Połączenie orientacji ilościowej z jakościową daje pełniejszy obraz badanego zagadnienia i jest niezaprzeczalnym walorem przeprowadzonego projektu.

Część badawczą zamyka prezentacja zebranych danych, ich interpretacja, podsumowanie wyników, wnioski w formie odpowiedzi na pytania badawcze, propozycje treści modułu kulturowego dla szkół oficerskich eksponujące istotę językocultury oraz sugestie dalszych badań.

Kierując się względami metodologicznymi, a konkretnie precyzją opisu procedury badawczej i analizy danych, pragnę zwrócić uwagę na kilka niedociągnięć, których korekta może, moim zdaniem, podnieść wartość przyszłych badań i publikacji dotyczących zagadnienia. Przedstawiają się one następująco:

1. Znajomość różnic kulturowych, jak i świadomość braków w tej kwestii, mogą mieć swoje źródło w doświadczeniu jednostki będącym efektem bezpośredniego kontaktu z daną kulturą lub jej przedstawicielami. Doświadczenia tego typu nabywa się w czasie podróży zagranicznych, szczególnie tych dłuższych, lub w okolicznościach stwarzających możliwość intensywnego kontaktu interkulturowego. Jak wskazują

badania nad akulturacją i szokiem kulturowym, szkolenia w warunkach szkolnych nie mają podobnego wpływu na zapatrywania uczniów. Z tego względu kryteria doboru próby powinny rozgraniczać pomiędzy uczestnikami posiadającymi doświadczenie w relacjach interkulturowych, a tymi, którym go brak. Pomimo faktu, że Doktorantka dysponowała informacjami na ten temat, nie dokonała takiego podziału. W rezultacie, jak wskazuje Tabela 28, ponad 70% podchorążych i oficerów biorących udział w badaniu to osoby z minimalnym doświadczeniem zagranicznym. Lukę tę mogą wypełnić dalsze badania uwzględniające kryterium pobytu za granicą.

2. Przyjęta w rozprawie orientacja ilościowa nie została wyczerpująco wykorzystana. Jeżeli ilość ma przełożenie na ciężar merytoryczny, to liczba stron poświęconych tabelarycznej prezentacji wyników analiz statystycznych, a jest ich co najmniej 24, sugeruje, że wymiar ten odgrywa kluczową rolę w interpretacji zgromadzonych danych numerycznych. Wobec powyższego, zaskakuje fakt, iż w dyskusji uzyskanych prawidłowości Autorka powołuje się głównie na dane procentowe. Poza tym, pobieżnie opisuje kryteria doboru testów, np. wybór nieparametrycznego testu Kruskala-Wallisa nie jest w tym przypadku podyktowany jedynie brakiem rozkładu normalnego, lecz również charakterem danych i rozmiarami próby, a konkretnie użyciem grup nierównolicznych. Ponadto, trudno jest się doszukać przypadku zastosowania ANOVY, o której mowa na stronie 170. Brakuje również pewności co do nazwy użytego oprogramowania statystycznego. Strona 170 odwołuje się do SPSS, natomiast stronę dalej wspomniana jest STATISTICA. Sumarycznie, należy jednak zdecydowanie podkreślić, że całokształt przeprowadzonej analizy jest poprawny i znacząco podnosi obiektywizm rozprawy.
3. Konieczne wydaje się zaakcentowanie niedociągnięć edycyjnych i bibliograficznych. Otóż wspomniana na stronie 199 Tabela 8.20 nie istnieje, podobnie jak Tabele 8.25 i 8.26 ze strony 207. Wymieniona na stronie 20 publikacja McKay (2002) nie została uwzględniona w bibliografii, podobnie jak Bennett (1997) ze strony 154 oraz Myers (1990) ze strony 32. Pojawiają się również błędy ortograficzne, zarówno w języku angielskim, np. „*polish army*”, gdzie przymiotnik odnoszący się do nazwy narodowości jest napisany małą literą (str. 153), jak i polskim, np. „*za równo*” ze strony 269 charakteryzuje łączna pisownia. Poza tym, Autorka dość często pomija przedimki, jak to ma miejsce na stronie 151 w wyrażeniu „*such concept exists*”.

Pomimo, iż przedstawione w recenzji uwagi mają charakter koncepcyjno-warsztatowy, nie umniejszają jednak w żaden sposób walorów badawczych rozprawy mgr Agnieszki Krężlewicz. Jest tak, ponieważ niedociągnięcia, których dotyczą, można z łatwością skorygować przeprowadzając kolejne badania, zgodnie ze scenariuszem zastosowanej w projekcie metodologii. Do niekwestionowanych zalet projektu należy jego rozmach, bogactwo materiałów źródłowych, autentyzm rejestrowanych danych, znaczny potencjał wdrożeniowy oraz poprawność, jak i systematyczność procesu gromadzenia danych. Biorąc pod uwagę powyższe atrybuty oraz przekładalność uzyskanych wyników badań na praktykę dydaktyczną, oceniam pracę pozytywnie jako spełniającą wymogi stawiane rozprawom doktorskim. W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie mgr Agnieszki Krężlewicz do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Dr hab. Jolanta Latkowska